

הרב חיים ברכיה ליברמן

דרכי מניעות לנשים

שאלה:

האם מותר להשתמש עם מניעות נשים למיניהם (במקום צורך וע"פ הוראת רב) – בכללות יש ג' סוגים א) משחה או גלולות ששמים באו"מ [קוטלי זרע] ב) התקן תוך רחמי – באיזה אופן מותר להשתמש עם הסוגים הללו ג) גלולות.

תשובה:

א. קוטלי זרע

לענ"ד אין להקל להשתמש עם קוטלי זרע אלא כשאין ברירה בדרכים אחרים. ואבאר בקיצור: דעת הגרעק"א בתשובה (מהדו"ק סימן עא) ודעת החזו"א (אבן העזר סימן לו) הוא שכמעט כל הראשונים במסכת כתובות דף לט סוברים שיש איסור גמור לאשה לקנח אחר תשמיש כיון שגם האשה מוזהרת מלהשחית זרע, ומאותו טעם אסורה גם להניח מוך קודם תשמיש כיון שגם זה נחשב שמשחיתה זרע כיון שהיא גורמת שהזרע ילך לאיבוד. אולם האיסור הוא רק עליה שהשחיתה זרע, אולם עליו אין איסור כיון ששימש כדרך כל הארץ ואין זה נחשב כמשליך זרעו על עצים ואבנים.

ועפ"ז אסור לה להשים משחה לפני תשמיש כדי שיבטל כוח ההולדה מהזרע שהרי האשה מוזהרת שלא להשחית זרע. וכתב שם החזו"א שבמקום ספק סכנה אפשר להקל להניח מוך לפני תשמיש, ומוכח שכשאין חשש סכנה אלא בצערא בעלמא בוודאי אסור.

ועיי"ש בחזו"א שגם דעת רעק"א הוא להתיר במקום סכנה, ולא אסר רעק"א אלא במקום צער לידה, וצ"ע שהרי בשאלה של רעק"א כתוב שם "באשה קשת רוח שבכל לידה מקשת לילד ובצער גדול, ותמיד היא בכלל סכנה", הרי רואים שמדובר על ספק סכנה ואעפ"כ לא התיר שם לא לפני תשמיש ולא אחר תשמיש¹. ועכ"פ במקום צער לידה בוודאי החמיר רעק"א.

ואע"פ שדעת ר"ת בכמה מקומות שאין האשה מוזהרת בהשחתת זרע, ולכן אחר תשמיש מותרת לקנח, וכל האיסור של קודם תשמיש הוא רק על הבעל שהוא כמשמש על עצים ואבנים, ולפי שיטתו י"ל שאין איסור להניח משחה שהרי אינו שופך זרעו על המוך אלא שממילא נשחת הזרע ע"י הנוזל שיש שם, מ"מ הרי דעתם של הרעק"א וחזו"א שרוב ראשונים סוברים

1. והעירוני לשו"ת **אז נדברו** (ח"ז סימן פא) שכתב שסכנה הבאה מחמת הלידה עצמה אין הבדל בין סכנה גדולה לסכנה קטנה כי כל לידה היא בחזקת סכנה, ולענ"ד צע"ג דבריו.

שהאיסור הוא עליה, וכמו שאסורה לקנח אחר תשמיש כך אסורה להשים מוך לפני תשמיש, וכל מה שמותר הוא רק במקום סכנה.

וראיתי בשו"ת אגרות משה (אבן העזר חלק א סימן סב) שכתב וז"ל "אבל לענין המשיחה בסם שאין דבר חוצץ בין הזרע שלא יכנס להרחם רק שנוטל בזה כח ההולדה שיש בהזרע מסתבר שאינו אלא ככוס של עיקרין וממילא עדיף מכוס של עיקרין דאף שאסור לאיש הוא משום דכיון שנעקר ממש דמי לסרוס. ואף למה דמשמע מח"מ באה"ע סי' ה' סק"ו דהוא דאורייתא גם בקיים פו"ר אף שאין לוקין עיין שם, מ"מ אין למילף מהקרא רק כשדמי לסרוס שהוא מיעקר מזה ממש, ולא בהא דלא מיעקר כלל אלא הזרע שבפעם זה. וגם יותר מסתבר שכיון שנעשה אחר שיצא הזרע מן האיש אין להחשיב זה מעשה באיש אלא באשה שהאשה מותרת לשתות כוס של עיקרין אף בלא צער להרבה שיטות ואף למהרש"ל ודעימיה שדוקא ביש לה צער אין לך צער גדול מזה (שהילדים יצאו חולים גמורים שמתו אחר שנתיים) שודאי יש להתיר אף בכוס של עיקרין ממש וכו' וכ"ש בזה שבאמת אין בזה חסרון דכוס של עיקרין. לכן נלע"ד להתיר במעשה המשיחה כיון שגם הבעל מסכים לזה", עכ"ל.

וקשה על דבריו שמשמע מדבריו שאינו דומה לנתינת מוך כיון שהוא כדרך כל הארץ, והרי כל זה ניחא לדעת ר"ת שסובר שאין האשה מוזהרת בהשחתת זרע, אבל לפי רוב הפוסקים שמבואר בשיטה מקובצת בכתובות דף ל"ט הרי האיסור הוא על האשה גם לפני תשמיש, וא"כ יש איסור גמור לפני תשמיש להניח משחה שמשחית את הזרע, כיון שאפשר להוציאו, וכלשון של רעק"א שם שכתב וז"ל "אלא דאיסור משום לתא דידה דשימת מוך שם הוי השחתת זרע, ועל הבעל ליכא איסורא דמ"מ הוי דרך תשמיש, אלא דהיא במה שמשחית המוך שם אף דמכילה ומנחת שם קודם תשמיש מ"מ מקרי השחתת זרע", ע"כ.

וא"כ כמו שאסור לאשה לקנח אחר תשמיש במוך או במים וכדומה כיון שמתכוונת להוציא את הזרע כך גם אסור לה לעשות כן לפני תשמיש.

וראיתי שו"ת ציץ אליעזר (חלק ט סימן נא – קונ' רפואה במשפחה פרק ב) שהשיג על האגרות משה וז"ל "ולא אבין הא הרי במשחה יש השחתת זרע הבעל בפועל וכפי שכותב בעצמו שם בדבריו שהמשחה נוטלת כח ההולדה שיש בהזרע של הבעל, וא"כ איך אפשר לבוא ולדמות זאת לשתית כוס עיקרין חד פעמי דבשם הרי זה לעקר כח הזרע עוד לפני שנעקרים לצאת מהגוף. ובכאן הרי זה לאחר היציאה וא"כ הרי זה השחתת ממש וכאמור דומה זה ככפתו בחמה. ויעוין בשו"ת צפנת פענח סימן קס"ד שמוכיח דזרע שלא יצא עדיין לחוץ אין עליו שם זרע כלל ע"ש. ועל כן על מקודם לא שייך השחתת כ"א עיקור. אבל כשיצא הו"ל תו השחתה וכנ"ו".

ב. התקן תוך רחמי

ולגבי התקן תוך רחמי, נבאר מקודם את המציאות ע"פ מה שהבנתי מפרופסור דניאל זיידמן ואח"כ לדינא בעזה"י:
כשיש דבר בתוך הרחם הרי זה מונע הריון, ובפרט אם זה עשוי מנחושת.

מקובל לומר שזה עושה שתי פעילויות:

(א) מונע התחברות הזרע עם הביצית כי נחלש כוחו ע"י שנגע בנחושת.
(ב) גורם שיהיה דלקת בתוך הרחם שממילא אין הביצית המופרית נקלטת בדופן הרחם.

ואמר לי פרופ' זיידמן שהוא מבין שהעיקר הוא שזה גורם דלקת בתוך הרחם שממילא אין הביצית המופרית נקלטת בתוך הרחם.

ועוד אמר לי שברגע שמוציאים את ההתקן מהרחם הרי היא יכולה להתעבר, דהיינו שאינו גורם שהאברים יתקלקלו אלא הכלי פשוט מונע מהביצית להתחבר בדופן הרחם כי טבע הרחם כשיש משהו אחר בתוכו אינו מקבל את הביצית המופרית.

והנה בשו"ת משנה הלכות (חלק ט סימן רעז) הביא מכתב של בעל הקהילת יעקב זצ"ל שכתב "אכן נודע לי שכהיום אין הרופאים עושין טבעת אלא איזה סליל המועיל שלא תעבר, ונתברר לי ענין הסליל שהוא חוט של ברזל דק שמניחים ברחם ונתברר לי שחוט זה אינו מונע העיבור אלא שכשמתחיל הולד להתפתח ופוגע בחוט זה הוא נתרסק, וא"כ אין זה מונע עיבור אלא הורג עיבור וכן הודה לי פרופסור טואף במכתבו שהוא תח"י ועל כגון דא לא מצינו שום מתירים אף על פי שהוא בתוך ארבעים יום מ"מ חמיר טובא ממוך שאינו אלא מעכב מלהתעבר וע"כ מי שמוכרח לזה לעשות טצדקי למנוע עיבור לא יעשה הסליל הזה רק טבעת משעוה או מגומי או מניילון", עכ"ל.

וכתב המשנה הלכות "הריקום הזה נפגש עם הסליל הקטן הזה ומנתקו ומחבלו וממילא מפיל את הריקום ההוא נמצא שהחפץ הזה הוא באמת עושה הפלה גמורה שכבר נקלט הזרע ברחם האשה וא"כ הוא גרוע מכל ההמצאות שדברנו ושדברו מהם הפוסקים וכו' אבל בנידון דידן הרי ההשחתה על העובר והוא כבר ענין של הפלה ממש שאין לזה שום היתר בכגון זה", עכ"ל.

והנה ע"פ המציאות שיודעים היום מכל הרופאים אין הדבר כן, שאין הסליל פוגע בהביצית אחר שכבר נקלט ברחם של האשה שבמדה שהצליחה הביצית ליקלט ברחם אין הסליל מזיקו כלל, וגם אין הסליל מרסק את

הביצית, רק שהוא מונע ממנו להתחבר ברחם וממילא הרי הוא הולך לאיבוד – כמו כל ביצית שלא הצליחה להתחבר בתוך הרחם. ולכן יש הרבה רבנים שטוענים שמותר להשתמש עם התקנים גם לדעת הקהילות יעקב שהרי:

(א) עדיין לא נשרשה הביצית בתוך הרחם ולכן אינו בר קיימא
(ב) שהרי אין הכלי עושה מעשה של התרסקות של הביצית אלא שגורם שלא יהיה דופן הרחם ראוי לקבל את הביצית.

אולם בעניי נראה לדייק מדברי האבני נזר שמחמיר לגבי החלק הראשון שהרי כתב האבני נזר (אבן העזר סימן עט) לגבי אשה שבכל לידה היא בסכנה גדולה האם מותרת לעשות שפריציוואניס אחר התשמיש בכל פעם שיפליט הזרע ולא תתעבר, וכתב שם "אך מסופק אני אם לדמות השפריציוואניס למוך, דאפשר שהשפריציוואניס מפסידים העיבור אף לאחר שנקלט הזרע, ושאלתי זה לרופא ואמר כי יועיל ודאי שלא תתעבר כי בשעת תשמיש אי אפשר שיקליט הזרע, והבל יפצה פיהו כי מסברא יותר ראוי שיקלוט בשעת תשמיש מאח"כ, ונוב"י חלק אהע"ז סי' ס"ט כתב דעפ"י הרוב הזרע נקלט בשעת עיקר התשמיש, ואם יכול לקלקל העיבור גם לאחר הקליטה אין בידי להתיר", ע"כ.

הרי מבואר בדבריו שאסור לעשות מעשה בידים לקלקל הביצית המופרית אע"פ שעוד לא נקלטה בדופן הרחם, שהרי כותב שמיד אחר תשמיש (דהיינו מיד שיש חיבור בין הזרע להביצית) אסור לעשות מעשה לקלקל.

והנה מה שמקובל היום הוא שלוקח כמה ימים להביצית המופרית כדי להשתרש בתוך הרחם, ולכן יש לומר שהאבני נזר צודק שהקלטת הזרע עם הביצית נהיה מיד, רק שעצם התחלת העיבור דהיינו שישתרש במקומו בתוך הרחם הוא ענין של כמה ימים, ועכ"פ מוכח שהאבני נזר הבין פשוט שמאז שמתחיל הפריית הביצית המופרית כבר יש איסור הפלה אע"פ שעדיין לא נשתרשה ברחם.

וגם לגבי מה שטענו שאין הכלי מרסק את הביצית אלא מונע את ההשתרשות, י"ל שאין חילוק, שהרי אין האבר מקולקל בעצם אלא כיון שיש כלי בתוכו לכן הוא מונע את ההתחברות עם הרחם, ומה לי אם מפוצץ את הביצית או שמונע את המשך גידולו שזה ע"י שמתחבר בדופן הרחם, ובשלמא אם היה גורם שהאבר תהיה מקולקל אז היה כמו סירוס שמותר, אבל כיון שהאבר מתוקן איי"ל שאין חילוק בין אם מונע את ההתפחות לבין אם מחליש אותו שלא יתחבר.

ועוד יש מקום להחמיר כיון שהרי נתבאר למעלה מרעק"א וחזו"א שכל שאפשר להאשה להוציא את המוך לפני תשמיש הרי זה כמו מוך

שלאחר תשמיש שאסור לשיטתם לרוב פוסקים, וא"כ גם הכלי הזה הרי אפשר להוציאו וממילא הרי זה כמו מוך שלאחר תשמיש שאסור.

רק שאפשר לומר שהרי כשיוציאו את ההתקן הרי היא תטמא שהרי אין פתיחת הקבר בלי דם², לכן אין זה נחשב שאפשר להוציאו אותו, וממילא אינו כמו מוך שלאחר תשמיש ומותר³.

ג. גלולות

ועכ"פ המוכח הוא לקחת כדורים שזה עושה פעולה באברים עצמם שיש סוגי כדורים שמונעים ביוץ ומונעים את הרחם שלא יהיה מוכן לקליטת הביצית, וגורם שהרחם יפעל כמו בזמן הנקה או עיבור וכדומה, שבזה גוף האשה לא מתפקדת והיא כמו זקנה, וכמו"כ ההתקן שמפריש הורמונים דינו כמו כדורים.

אבל התקן נחושת שלא משנה בגוף האברים יש לחשוש לאיסור כיון שגורם שלא ישרש הביצית ע"י שיש כלי בתוך הרחם, רק שיש לצדד כיון שזה גם גורם שלא יתחבר הזרע עם הביצית לכן אין זה כ"כ חמור שהרי יש כאן כמה ספיקות בזה, שי"ל שלא יתחבר הזרע עם הביצית כיון שנגע בנחשתן שמחליש כוחו וכנ"ל, וגם אם כן תהיה מופרית יש לומר כיון שמעיקרא לא היה עומד להשתרש בתוך הרחם לכן לא היה עומד להיות ביצית שסופו להשתרש לחיים, וגם יש הרבה אחוזים של ביציות שלא משתרשות ברחם מסיבות אחרות, וגם אינו דומה להאבני נזר ששם עושה מעשה של הזרקה מים בתוכו משא"כ כאן נהיה ממילא, ולכן כשיש איזה צורך יש להקל בזה, אבל אינו לכתחילה, אלא צריך לכתחילה לקחת או כדורים או התקנים שמשנים את סדר של הגוף וכנ"ל, אולם אסור להשיג

2. **הערת העורך:** העובי של גוף ההתקן הוא דק מן הדק (בדר"כ פחות מ-3 מ"מ), ואם כן אין כאן פתיחת הקבר. והדימום המצוי הוא מגירוד של רירית צואר הרחם, וזה בפשטות דם מכה גמור כפי שהורה לי הגר"מ הלברשטם זצ"ל הלכה למעשה. -- הרב מרדכי הלפרין.
 3. וראיתי בשו"ת **שבט הלוי** (חלק ג סימן קעט) שכתב "וכבר העיר כ"ת מדברי מהרש"ם ושאר אחרונים הרבה דאם הוא עמוק מאד אין חשש כלל של משמש במוך ובזמנינו מטילים חוט כזה תוך האם ממש באופן שאין מספיק כלל להזרע, אלא שחוט הנ"ל הוא פועל שלא יתאחד זרע הבעל עם זרע האשה, ונהי דחלילה לזלזל בזה במקום שאין סכנה, בלי קביעת דע"ת בזה, מ"מ במקום ספק סכנה גמורים כדאים הם כתות מלאכי השרת גאונים אמיתים שנוטים בזה להקל, מ"מ אני שונה עוד פעם שדברינו רק במקום ספק סכנה ענ"ד, לא כאלה המתפרצים בעם שנעשה להם כהיתר בלי שום יסוד בהלכה, ויש בו ביטול פ"ו, ואבוד זרע לבטלה, ומניעת השראת השכינה בישראל, וגם במקום שאנו מתירים, מתירים רק לזמן של ו' חדשים וכיו"ב [מלבד נ"ד עד יעבור סכנה], וכל פעם אחרי ו' חדשים צריכה להבדק אצל רופאים אם לא הוטב מצבה אם עדיין צריכה להיתר, כי כל המקיל יותר על השיעור עתיד ליתן את הדין", ואולי מה שהשבה"ל לא הקיל אלא במקום סכנה כי אולי דומה הוא למוך כיון שאפשר להוציאו ואינו נחשב שהאבר מקולקל, ויותר נראה שהסיבה שהחמיר הוא משום השקפת התורה בנושא הזה, אולם מה שכתב שהחוט פועל רק שלא יתאחד זרע הבעל עם זרע האשה, כבר כתבנו למעלה שידוע היום שזה עושה גם שלא ישתרש בתוך הרחם, ולכן י"ל שהוא יותר חמור כנ"ל.

משחות וכדומה לדעת הרעק"א והחזו"א, ואין להקל בזה אלא אם אין ברירה אחרת, כנלענ"ד.

וכתב לי הרב מרדכי הלפרין שליט"א "שכיום אנו יודעים כי התקן הנחושת התוך-רחמי, ב-99% מהמקרים מונע הריון על ידי מניעה בהפריה של הזרע את הביצית ורק באחוז אחד מהמקרים המניעה היא על ידי מניעת ההשרשה", עכ"ל.

ועפ"י דבריו יוצא שמותר לכתחילה להשתמש עם התקן נחושת כיון שרק מונע התחברות הזרע עם הביצית.

ועוד כתב לי הרב מרדכי הלפרין שליט"א לגבי המשחה ו"קוטלי הזרע", "היום אנו יודעים שהמשחה איננה הורגת את תאי הזרע אלא רק משתקת אותם ומונעת מהם להתקדם לתוך הרחם והחצוצרות, ובכך נמנע המפגש בין הזרע לבין הביצית וההריון נמנע".

אולם לפי מה שכתבתי למעלה שאסור לאשה להניח מוך קודם תשמיש כיון שאסור לה לקנח את הזרע אחר תשמיש, ממילא לכאורה אסור גם להניח פתילות וקוטלי זרע לפני תשמיש, שהרי גם קינוח במוך אינו משחית את הזרע רק שמונעו מלהתקדם לתוך הרחם – ואעפ"כ אסור.

ועוד כתב לי הרב מרדכי הלפרין שליט"א "היעילות של "קוטלי הזרע" היא נמוכה. מתוך מאה נשים פוריות שישתמשו במשך שנה רק ב"קוטלי זרע", מעל 25 מהן תכנסנה להריון במהלך השנה".

והנה לפי דבריו כל אשה שיש לה ח"ו חשש סכנה ליכנס להריון אסורה לסמוך על הפתילות הללו כיון שאינו מונע לגמרי את ההריון, אבל לענ"ד לא יהיה יותר קל במישור ההלכתי כי בהלכה צריכים להסתכל על כל מעשה בנפרד, ועל כל מעשה הרי זה מונע כמעט מאה אחוז.

וממילא לענ"ד בימינו אסור להשתמש עם הפתילות הללו כיון שיש אופנים אחרים איך להסתדר, ורק במקרה חריג שלא מסתדרת באמצעים אחרים אז מותר ע"פ הוראת חכם להשתמש איתם.

הערת העורך:

רבו הפוסקים המתירים שימוש בהתקן תוך רחמי במצבים בהם הותרה מניעת הריון והותר השימוש בגלולות.

ראה:

שו"ת שבט הלוי, חלק ג, סימן קעט, שו"ת ציץ אליעזר, חלק י, סימן כה, פרק י; שם, חלק יא, סימן סג, א; שו"ת לב אריה, שם; הרב שלמה זלמן אויערבאך, מכתבים מח' בניסן תשל"ה, וראש חודש מרחשוון תשנ"ג, הובאו בנספח למאמרו של הרב יואל קטן, 'השימוש בדיאפרגמה למניעת הריון', אסיא עז-עח (טבת תשס"ו), עמ' 132-133.